

МИНИСТЕРСТВО ПРОСВЕЩЕНИЯ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ
МИНИСТЕРСТВО ОБРАЗОВАНИЯ И НАУКИ РЕСПУБЛИКИ БУРЯТИЯ
МКУ «КОМИТЕТ ПО ОБРАЗОВАНИЮ» АМО «ЕРАВНИНСКИЙ РАЙОН»
МАОУ "Исингинская СОШ "

РАССМОТРЕНО

Руководитель ШМО

М.Х.

М.Х. Цыренжапова
Протокол №1 от «28» 08
2023 г.

СОГЛАСОВАНО

Зам.директора по УВР

Г.Г.

Г.Г. Будацыренова
Протокол №1 от «31» 08
2023 г.

УТВЕРЖДЕНО

Директор

О.Ц.

О.Ц. Базарова
Приказ № 210 пар.2 «31» 08
2023 г.

РАБОЧАЯ ПРОГРАММА

учебного предмета «Бурятская литература»

для обучающихся 1– 4 классов

с. Исинга 2023

ТАЙЛБАРИ БЭШЭГ

Удхаараа ойлгосотой богонихон рассказ, онтохо, шүлэг гү, али басни үхибүүд уншахадаа, зохёолой удхые, гол шухала һанал бодолые, үйлэдэгшэ нюурнуудые, тэдэнэрэй абари зан, үйлэ хэрэгүүдые бата бэхеэр ойлгожо абаха болоно. Уран зохёолой дүрсэлэн харуулдаг аргуудые, илангаяа хэлэнэйн баялиг тухай ойлгожо абаха.

Хоёрдохи классай программа соо жэлэй дүрбэн саг ба хүнүүдэй хэдэг ажал, арад зоной ёһо заншал, эжы абын алтан хургаал, гэр бүлэ ба уг гарбал, табан хушуу мал тухай, хайн хайхан абари зан хүмүүжүүлгэ харуулһан уран зохёолнууд гол һуури эзэлхэ болоно. Үшөө тиихэдэ уншаһан текстээ удхаарнь хэдэн хубинуудта хубааха, зохёолой гол һанал бодолыень оложо шадаха, болоһон үйлэ ушарнуудые, өөрынгөө хандалгыг харуулха, уншаһанаа дэлгэрэнгыгээр ба тобшоор хөөрэхэ шадабаритай болохо.

Литературна уншалгын зорилгонууд

Мүнөө үедэ тайлбарилан уншалгаһаа литературна уншалгада орожо байһан шэнэ хараа бодолнуудай дэлгэржэ байһан үедэ уншалгада хургалгын ябасыг хоёр шэглэлтэйгээр ябуулагдана:

1. уншалгада хургалга (уншалгын дадал бүрилдүүлгэ болон нарижуулга, уран зохёолой текст хадуун абалга, бээ даагаад уншаха дадал бүрилдүүлгэ);
2. һурагшадта литературна мэдэсэ үгэжэ, бага наһанай һурагшадай литературна һуралсал болон литературна хүгжэлтэ хангаха.

Литературна уншалгын хэшээлнүүдтэ бага наһанай һурагшадай хэлэлгын дадал бүрилдүүлгэдэ гол анхаралаа хандуулха, тэдэнэй шухалань — уншалгын ажаябуулгын үедэ уншалгын дадал хүгжөөлгэ болоно. Эндэнээ уламжалан литературна уншалгын гол зорилгонь — уран хайхан үгын хүсөөр һурагшын хүгжэлтэдэ нүлөөлхэ, искуствада дурлал түрүүлжэ, уран зохёолой гайхамшагта хайхан орон руу һурагшыг шэглүүлхэ, хүн амитанай оюун дүй дүршэлдэ хамжуулха болоно.

Энэ гол зорилго хэшээл бүхэндэ бэелүүлжэ, удаадахи тодорхой зорилгонуудыг шийдхэхэ шухала:

- уншалгын дүршэл олгожо, хэлэлгын шадабаринуудыг бүрилдүүлхэ;
- уран зохёол дүүрэн хадуун абажа, геройнуудтань сэдхэлээ үбдэхэ, эмоциональнаар хандаха шадабари хүгжөөхэ;

- уран зохеол сэдхэлээрээ мэдэрхэ, ойлгохо, зохеолой дүрсэ (образ) байгуулһан уран аргууды таниха, тухайлан бодомжолхо зохеохы дадалнууды хүгжөөхэ;
- хүүгэдэй поэтическэ дуулан шагналга (поэтический слух), уран һайханда нарин хандалга
- (художественный вкус) хүгжөөжэ, жэнхэни буряад хэлэлгэ шагнажа һургаха;
- ном уншажа, оршон тойронхи байдалы, байгаалие мэдэрэн анхаржа һургаха;
- зохеолнууды гүнзэгыгөөр ойлгохо дадал олгохо;
- сэдэбээрээ, жанраараа элдэб зохеолнууды уншуулжа, һурагшадай мэдэсэл үргэдхэхэ; - бага наһанай һурагшадта зорюулагдаһан эрхим уран (высокохудожественный) зохеолнуудтай болон научна-познавательна литературатай танилсуулха;
- зохеолой хэлэн, удха дээрэнх хүдэлжэ, хүмүүнэй үнэ сэнтэй хараа бүрилдүүлхэ (формирование ценностных ориентиров личности);
- эхин зүйлэй литературоведческэ болон хэлэлгын мэдэсэ бүрилдүүлхэ;
- уран зохеол анализ хэхэ эхин шадабаринууды бүрилдүүлхэ; -олоһон мэдэсэнүүдээ, шадабаринуудаа, дадалнуудаа гүнзэгырүүлэн нарижуулжа һургаха.

Литературна уншалгын хэшээлнүүдтэ хүмүүнэй үнэ сэнтэй хараа бүрилдүүлгэ.

Литературна уншалга хадаа хүмүүжүүлгын гүнзэгы удха шанартай. Литературна уншалгын хэшээлнүүд һанал бодолоо дүүрэнээр, гуримтайгаар хэлэхэ, геройнуудай хэһэн үйлэ хэрэгүүды, абари зан, үйлын хүгжэлты жэшээнүүдээр баримталан, бодомжолхо, согсолхо, уран гоёор хөөрэхэ дүршэл шадабаринуудыень хүгжөөнэ. Түрэл арадайнгаа ажабайдал, түүхэ, заншал, зан абари үзэжэ, уншажа байгаа зохеолнууд дээрэ үндэһэлэн, Эхэ орондоо дурлал, үнэн сэхэ ябадал, нигүүлэсхы сэдхэл һэргээн, ниитын ёһотой эрхэтэн болон хүмүүжүүлэгдэнэ.

Литературна уншалгын хэшээлнүүдэй удха шанар.

Эхин һургуулийн урда заншалта ёһоороо бага наһанай һурагшады уншуулжа һургаха гэхэн зорилго табигдана. Гүрэнэй һуралсалай Шэнэ Стандартын (ФГОС) эрилтээр эдир уншагша зохеолой гол удхыень ойлгожо, сэдхэлээ ханангаар уншаха ёһотой болоно. Уншаха номой гол удхань дээдэ хэмжээнэй элдэб жанрай уран зохеолнууд болоно. Уран зохеол уншуулхадаа, багша һурагшадай анхаралыень татаха, һонирхол түрүүлхэ, эршэ урматыйгаар үзэжэ, уншаһан зохеолойngoо идейнэ удха болон уран һайхание ойлгожо абаха, һанал бодолыень залаха гэхэн удха

шанартайгаар үнгэргэхэ. Зохоол шэнжэлхэдээ, хургашадые болоһон үйлэ хэрэгтэ, үйлэдэгшэ нюурнуудта өөрын хандалга, сэгнэлтэ хүүлэжэ хургаха. Тус Ажалай программа хурагшадые алиш талаһаан хүгжөөн хургахые (УУД) хараална. Литературна уншалгын хэшээлнүүдтэ уран үгэдэ хурагшадай анхаралтайгаар хандасые хүмүүжүүлгэ үргэлжэлүүлэгдэнэ: нэгэ темээр олон авторнуудай хараа бодолыень зэргэсүүлжэ хурана, уншагшын мэдэсэ һонирхол үргэдхэнэ. Литературна уншалгын хэшээлэй зорилгонь хэлэлгэ хүгжөөлгэ мүн зандаа. Эндэһээ уламжалан хурагшадай үгын нөөсэ баяжуулха, тодо, уран хэлэлгэ хүгжөөхэ, зүбөөр асуудалнуудые табиха ба ойлгохо, өөрынгөө һанал бодол баримталжа хургаха, текстнүүдые зохоожо хургаха элдэб ажал ябуулагдахаар хараалагдана.

Литературоведческэ заршам литературна творчествын бүхы һалбаринуудые – аман зохоол, буряад литературы классика, мүнөө үеын хүүгэдэй буряад литература, Россиин арадуудай литературна зохоолнуудые үзэхөөр хараална. Мүн баһа литературы гол жанрнууд:

онтохонууд, расказууд, шүлэгүүд, баснинууд, драматическа зохоолнууд уншагдаха. Энэ заршам хүтэлбэри болгожо зохоолой анализ хэхэдээ, уран зохоолой темэ, проблематика, идейнэ удха, түхэл, уран арга, композиции анхарха.

Түрэлхи хэлэнэй хэшээлнүүдэй гол удхань эдир хурагшадай буряад арадынгаа ёһо заншалнууд, хургаал заабаринууд тухай мэдэсэтэй боложо, саашадаа сахижа ябахаар табигданхай.

Литературна уншалгын хэшээлнүүдэй дүнгүүд.

Ухибуунэй өөрын хугжэлтын дунгууд (личностные результаты):

- эрдэм һуралсалда һайн хандасатай болохо;
- хүмүүнэй абари зангыень үйлэ хэрэгээрнь сэгнэхэ;
- уран зохеолнуудай удха болон түхэлнүүдтэ һонирхол бүрилдэхэ;
- өөрынгөө ябадал литературна геройнуудай ябадалтай зэргэсүүлхэ;
- зохеолой геройнуудай сэдхэлэй болон бодолнуудайнь юртэмсэ ойлгохо, бодомжолхо; -уншалан зохеолой геройнуудта өөрын сэгнэлтэ үгэхэ шадабаритай болохо; - түрэл арадтаа, түрэлхи хэлэндээ унтаршагүй дурлал түрэхэ. - нигүүлэхы һайхан сэдхэл хүмүүжүүлэгдэхэ; - амитанай аймагай түлөө харюусалга мэдэрхэ.

Бээ гуримшуулаад ябаха шадабари (регулятивные УУД):

- һуралсалай зорилго шийдхэхэ аргууды мэдэрхэ;
- табиһан зорилгодоо тааруулан, ажаябуулгаяа түсэблэхэ хөөрэлдөөндэ хабаадалсаха;
- текстнүүдтэй хүдэлхэ үгтэһэн тусхайта тэмдэгүүды ойлгохо;
- уншагшын, соносогшын, харагшын үүргэ һэлгүүлжэ шадаха;
- даабари дүүргэхэдээ, эдэбхи гаргаха; -өөрынгөө шадабари, мэдэсэ зүбөөр сэгнэхэ.
- бээ даанги ажал эмхидхэхэ ***Оршон тойрони***

шудалха шадабари (познавательные УУД):

- тестнүүдэй удхыень ойлгохо, хубинуудта хубааха ;
- уран зохеолнууды научна- познавательна текстнүүдһээ илгаруулха;
- уран зохеолой темэ болон гол бодолыень тодорхойлохо;
- текст дотор табиган асуудалда харюу олохо;
- номой удха зурагуудаар гаргаха;
- уран уншалгада хэрэглэгдэхэ номой толинууды мэдэхэ;
- уран үгын удхыень тайлбарилха;
- харша болон дүтэрхы удхатай үгэнүүды олохо; -зохеолой геройнууды зураглаха үгэнүүды шэлэхэ; -танигдаагүй үгэнүүдэй удхыень текст соо тухайлха. ***Харилсаха шадабари (коммуникативные УУД):***

- бүлэгэй ажалда һонирхол үзүүлхэ;
- хүнэй һанамжа зүбөөр ойлгохо, тэрээндэ хүндэтэйгөөр хандаха;
- хамтын ажал анхарха, өөрынгөө һанамжа оруулха;
- нравственна ойлгосонууды(хани барисаан, түрэл гарал, гэр бүлэ, үетэн нүхэд) мэдэрхэ;
- хамтын ажалай дүн сэгнэхэ;

-аха зоной контекстнэ хэлэлгэ ойлгохо.

Турэлхи хэлээр шадабари (предметные результаты):

- зохеол бүхэли үгэнүүдээр уншаха;
- элдэб авторнуудай шүлэгүүдые сээжээр уншаха;
- зохеолой нэрээрнь удхыень тайлбарилха;
- зохеолой нэрэ гол бодолтойнь зэргэсүүлхэ;
- текст соо юрэ хөөрэлгэ, зураглал, бодомжолго олохо;
- арадай аман зохеолой удха мэдэхэ;
- уран зохеолнуудай авторнуудые мэдэхэ;
- текст соо хүниие зураглаһан уран аргуудые олохо;
- уран зохеолой жанрай гол шэнжэнүүдыеень мэдэхэ; -текстүүдые интонационно зүбөөр уншаха; -үгтэһэн темэдэ багахан хөөрэлгэ бэлдэхэ.

2 классай түрэлхи литературы хэшээлдэ һурагшадай мэдэсэ, шадабариды табигдаха гол эрилтэнүүд

Һурагшады иимэ юмэнүүды мэдэхэ ёһотой:

- Үзэһэн зохёолойноо автор тухай, номой нэры;
- Үзэһэн зохёолойноо гол үйлэнүүды (сюжет), геройнууд, тэдэнэй хоорондох хани харилсаан тухай;
 - программаар хараалагдаһан сээжэлдэхэ ёһотой зохёолой хэһэгүүды, шүлэгүүды.
- Һурагшады иимэ юмэ хэжэ шадаха ёһотой:***
 - уран зохёолшын зохёол соогоо бэшэһэн уран зураглалы хөөрөжэ;
 - үзэжэ байһан зохёолой гол шухала үйлэнүүды бусад олон юрын үйлэнүүдхэ илгажа;
 - зохёол соохи үйлэнүүдэй болоһон шалтаганы, сагы, тэрэнэй хойшолонгы элирүүлжэ; — үзэжэ байһан зохёолой хэлэнэй уран аргууды, байгаалин зураглалууды текст сооһоо илгажа;
 - зохёолой геройдо өөрын хэһэн хэрэг, үйлэ, хэлэһэн һанал бодолы баримталан, характеристикэ үгэжэ;
 - уран зохёол болон хрестомати соохи текст зүбөөр, тодорхойгоор уншажа;
 - сээжэлдэһэн зохёолоо тодоор, уранаар уншажа;
 - багашаг эпическэ зохёол болоод ехэ зохёолой хэһэгүүды тобшоор, удхадань дүтэрхыгөөр, түүбэрилэн найруулан бэшэжэ;
 - зохёолой герой тухай хөөрөжэ;
 - багахан эпическэ зохёолой удхаар түсэб табижа;
 - өөрынгөө дураар уншаһан зохёол тухайгаа һанамжая, ойлгоһоноо өөрынхээрэ хөөрөжэ; — уран зураашадай гоё һайхан зураг тухай ойлгоһоноо, һанамжая хэлэжэ. — “Түрэлхи литература” болоод уншаһан ном соохи тайлбари үгэдэг оньһо хэрэглэжэ.

2 классай түрэлхи литературы хэшээлдэ һурагшадай аман ба бэшэмэл хэлэ хүгжөөлгөөр хэгдэхэ ажалы гол янзнууд

- Уран зохёолой, түрэлхи литературы ном соо оруулагдаһан зохёолой хэһэгүүды тодорхойгоор уншалга.
- Уран зохёолһоо сээжэлдэһэн хэһэгүүды, шүлэгүүды тодо һонороор, уранаар хэлэлгэ.
- Рассказууды, ехэ прозаическэ зохёолой хэһэгүүды удхадань

дүтэрхыгөөр, тобшоор, шэнжэлэн хөөрэхэһөө гадна, бэшэг дээрэ тэрэнээ найруулан бэшэлгэ.

- Тиихэдээ байгаалийн үзэгдэл, геройн түхэл шарай, гэр соохи байдал г.м. зураглан хөөрэлгэ ба бэшэлгэ.

- Үзэһэн, уншаһан зохёолой удхаар ойлгоһоноо, мэдэхэ болоһон юумээ өөрынгөө үгөөр хөөрэлгэ, зохёолго бэшэлгэ, табигдаһан асуудалда дүүрэн харюу хэлэлгэ, мүн баһа бэшэмэл харюу бэлдэлгэ, литературна герой тухай рассказ зохёожо хөөрэлгэ, тэрэнээ зохёон бэшэлгэ. - Түрэлхи литературы ном соо ороһон багашаг зохёолой текстын удхаар түсэб табилга. - Хараһан, үзэһэн, дуулаһан, мэдэхэ болоһон юумээ уранаар зураглан хөөрэлгэ, рассказ зохёожо туршалга, удхатай онтохоной, рассказай болоод зарим басниин удхаар инсценировка бэшэлгэ.

- Уншаһан һонин зохёол, уран зураг, хараһан кино, теле-дамжуулга тухай һанамжаяа хөөрэлгэ.

Түрэлхи хэлээр ба уншалгаар 1-4-дэхи классуудай һурагшадай мэдэсэ, шадабари, дадал сэгнэхэ эрилтэ

Уншалгын дадал сэгнэлгэ

1-дэхи класста уншалгын дадал хадаа «Үзэглэл» ба «Уншаха ном» соохи текст һурагшадай хэр зэргэ уншадаг болоһые ажаглалга дээрэһээ сэгнэгдэхэ ёһотой. Текст дээрэ хүдэлхэ шадабари хараадаа абан, класс бүридэ программын эрилтын үндэһөөр табигдаһан хэмжээ баримталан, һурагшадай уншалгын дүршэл сэгнэхэ.

«5» сэгнэлтэ хэрбээ:

а) 1-дэхи классай һурагшын үгэнүүдые бүхэлээр (3-4 үгэнүүдые -үенүүдээр), һэлгэн, хазагайруулангүй, үзэг гээнгүйгөөр, удаан аялганууды зүбөөр, запятой, точкын һүүлдэ зогсолто зүбөөр хэрэглэн уншахадань;

б) 2-4-дэхи классуудта удхын сохилто баримталан, сэгнэлтын тэмдэг зүбөөр илган уншахадань; уншаһан текстын гол удха зүбөөр ойлгоод, хэлэжэ, хөөрөжэ шадаа һаань;

в) 3-4-дэхи классудай һурагшадта уншаһан текст хубинуудта хубаажа шадаа һаань;

г) шүлэг сээжээр хэлэхэдээ, үгэнүүдээ зүбөөр, нэгэшье торонгүй, уран гоёор уншаһан байхадань табиха.

«4» сэгнэлтэ хэрбээ һурагшын:

а) уншахадаа, үгэнүүдтэ 2-3 алдуу гаргаа һаань, сэгнэлтын тэмдэгтэй хойно (точко, запятой, асууһан ба шангадхаһан) зогсолто хээгүй һаань;

б) сээжээр уншахадаа, үгэнүүдтэ 2-3 алдуу гаргаа хаань гү, али сэгнэлтын тэмдэг хоолойгоороо илгаагүй хаань, уншалан текстынгээ удха зүбөөр ойлгобошье, тэрэнээ тодо бэшээр найруулан хөөрөө хаань;

в) уншалан хөөрөжэ үгэхэдөө, зарим нэгэ ушарта торолсожо, багшын туһаламжаар заажа хэлэһэн байхадань табиха.

«3» сэгнэлтэ хэрбээ хурагшын:

а) уншахадаа, үгэ хазагайруулжа гү, али үгэ ба үенуудыг хэлгүүлжэ, орхижо, 4-5 алдуу гаргаа хаань, эли тодоор уншаагүй хаань;

б) уншалан текстынгээ гол удха багшын туһаламжаар хэлэжэ шадаа хаань;

в) сээжээр уншахадаа, текст гүйсэд мэдэхгүй, сэгнэлтын тэмдэгүүдтэ зогсолто хээгүй хаань;

г) хэлэлгэ соогоо алдуу гаргахдаа (үгэ буруу хэрэглэхэ, мэдүүлэл дутуу, үсөөн үгэтэй г.м.), уншалан текстынгээ удаа дараа алдаашье хаа, найруулан хэлэжэ шададаг байхадань табиха.

«2» сэгнэлтэ хэрбээ хурагшын:

а) үгэ бүхэниие таһалдангаар, сэгнэлтын тэмдэгтэ зогсолто хэнгүй уншахада, 6-наа үлүү алдуу гаргахадань;

б) сээжээр уншаха текстынгээ ехэнхи хубиие мэдэхэгүйдэ, абьян ба үзэгүүдыг хазагайруулжа, 6-наа үлүү алдуу гаргахадань;

в) уншалан текстынгээ гол удха хэлэжэ шадаагүй хаань;

г) текстын удхын удаа дараа найруулан хэлэжэ шададаггүй, хэлэлгэдээ олон алдуу гаргадаг байхадань табиха.

Хуралсалай жэлдэ уншалгаар хурагшадай дадал саг үргэлжэ шалгагдажа байха ёһотой (четверть бүхэнэй һүүл багаар). 1-4-дэхи клаасуудта хурагшадай уншаагүй тусхай текст ондоо ном сооһоо абтаха, хурагша бүхэнэй дүршэл шалгахын тула нэгэ текст хэрэглэхэ.

ГОЛ ТЕМЭНУУД (учебно- тематический план)

Разделнуудэй нэрэ	Хамта	Гол темэнууд
Раздел 1. Мэндэ амар,хургуули!	2	Бултадаа найнаар хурагты! «Түрэлхи хэлэн» номотоёо танилсалга. Шүлэг хүнэй сэдхэлдэ ямар бодолнуудые түрүүлнэб. Сентябриин нэгэнэй найндэр хурагшадта юугээрээ сэнтэйб. Уран уншалга.
Раздел 2. Амар сайн, буряад хэлэн!	2	«Хэлэн, түрэлхи хэлэн» гэхэн үгэнүүдэй удхатай, буряад хэлэн тухай бадагуудтай танилсуулха. Поэт, жэшээнэ, зэргэсүүлгэ гэхэн үгэнүүд тухай мэдээсэл үгэхэ. Шүлэгүүдээ зэргэсүүлхэ.
Раздел 3. Хэшэгээр баян намар	6	Буряад уран зохёолшодой намар ба намарай байгаали тухай зохёолнуудтай танилсуулха; шүлэгүүдые уран гоёор уншалгын маяг тухай мэдээсэл үгэхэ. Буряад арадай хургаал заабаринуудай удха тухай мэдэхэ болгохо.
Раздел 4. Түрэхэн минии Тоонто	5	«Нютаг. Тоонто» гэхэн үгэнүүдэй удхатай, тоонто нютаг тухай зохёолнуудтай танилсуулха. Байгал далай, Буряад ороной байгаалиин барагдашагүй баялиг, уласай ниислэл хото Улаан- Үдэ тухай мэдэхэ болгохо. Хоолойнгоо аянгаар шүлэгэй удха дамжуулжа шадаха гэжэ заабаритай болгохо.
Раздел 5. Хүн болохо баганаа	9	Хүнэй бага наһан тухай зохёолнуудтай танилсалга, аха хүние хүндэлхэ гэхэн заабари хануулха. «Найн, муу» гэхэн ойлгосонуудай удха, хүн бүхэн бүлынгөө ёһо заншалнуудые сахижа ябаха ёһотой гэжэ хурагшад мэдэжэ абаха. Онһон үгэнүүдые тааруулжа олохо. Зохёолнуудһаа ямар хургаал абабабта? Ньюраар уншаха, түсэб табиha, хөөрэхэ.
Раздел 6. Үбгэн буурал үбэлнай	7	Үбэлэй байгаали тухай зохёолнуудтай, олицетворени гэхэн уран аргатай танилсуулха. Шүлэгүүдые уран гоёор уншалгын маяг, зохёолой хэлэ шэмэглэдэг уран арга тухай дамжуулха. Уншаһан зохёолойнгоо удхаариасуудалнуудта харюусажа, асуудалнуудые табижа хураха. Шүлэгүүд сооһоо олицетворении олохо. Хэмжээгээр багахан зохёолго бэшэжэ шадаха болгохо.
Раздел 7. Буряад арадай аман зохёол.	13	Буряад арадай аман зохёолой жанрнуудтай (таабаринууд, онһон, хошоо болон жороо үгэнүүд, ёохорой дуунууд, онтохонууд) танилсаха. Аман зохёолой илгаа; онһон, хошоо болон жороо үгэнүүдэй уран гоёор уншалгын маяг; арадай онтохонуудай 3 янза (арадай, ажабайдал харуулһан, амитад тухай болон шэдитэ)мэдэхэ болоно.
Раздел 8. Сагаалган –буряад арадай заншалта найндэр.	6	Сагаалган, саган, ёһо заншал, золгохо, хадаг гэхэн үгэнүүдэй удхатай; Сагаалган тухай уран зохёолнуудтай; 12 жэлэй нэрэнүүдтэй танилсуулха.

		Сагаалганай найхан заншалнуудыг; золгон амаршалгын ёнонуудыг мэдэх болгох. Уран зохёол соохэрэглэгдэнэн үгэнүүдыг адаглажа шадаха болгох.
Раздел 9. Айлшан хабар.	4	Хабар болон хабарай байгаали тухай зохёолнуудтай танилсуулха. Шүлэгүүдыг уран гоёор уншуулаха, хэмжээгээрээ багахан зохёолго бэшэх, нүхэдөөрөө суг хамта ажаллаха, бэе бэе шагнажа хураха.
Раздел 10. Үхибүүдэй дуратай уран зохёолшод	6	Хоца Намсараевич Намсараевай, Баваасан Доржиевич Абидуевай, Цырен- Базар Бадмаевич Бадмаевай, Гунга Гомбоевич Чимитовай, Эрдэни Чимитович Дугаровай хүүгэдтэ зорюулхан зохёолнуудтай танилсаха. Зохёолой удха юун бэ гэжэ мэдэжэ абаха. Уран зохёолшын үгын хүсөөр сэдхэлэйнгээ байдал, мэдэрэл яаж дамжуулхыг ажаглажа шадаха болох.
Раздел 11. Арадай баялиг – табан эрдэни	5	Буряад арадай баялиг – табан хушуу малтай болон тэдэнэй түлнүүдтэй; табан хушуу мал тухай зохёолнуудтай; буряад арадай шагай наадан, тэдэнэй янзануудтай танилсуулха. Ямар зохёолнуудыг зүжэглэмэл зохёол гэдэг бэ, шагай наадан хүүгэдэй хүгжэлтэдэ ямар нүлөө үзүүлдэг бэ гэжэ мэдэх болгох. Зүжэглэмэл зохёол нюур нюураар уншажа; үйлэдэгшэ нюурнуудай абари зан, үйлэ хэрэг хоолойног аянгаар дамжуулжа шадаха болгох.
Раздел 12. Литературна онтохонууд	3	Разделын гаршагаар ойлгосо оруулха. Бавасан Абидуевай»Тэхэ Бабанын түүхэ» гэхэн онтохотой танилсуулха. Шэнэ үгэнүүдэй удха, хүн бүхэн уншахан зохёолдоо өөрын хандасатай, ханамжатай байдаг гэжэ мэдэх болохобди. Онтохоной удха хоолойног аянгаар дамжуулжа, табиһан түсэбөөрөө хүдэлжэ; монологическа болон диалогическа түхэлөөр ханаһанаа хэлэжэ; өөрынгөө хараа бодол дамжуулжа шадаха болгох. Онтохоной геройнуудта тодорхойлолго үгэгты.

КАЛЕНДАРНА- ТЕМАТИЧЕСКА ТУСЭБ**Неделидэ 2 час, жэл соо 68 час.**

№	Темэ	Үгтэһэн саг
1	«Мэндэ амар, хургуули!» Б.Гармаев	1
2	Түрэлхи хэлэн. (шүлэг)	1
3	Ч.Цыдендамбаев «Намарай ой соо».	1
4	«Бургааһан түүдэг» .Б-Б. Намсарайн	1
5	«Галуудай бусалган» .Ц-Д.Хамаев	1
6	«Намар». А.Жамбалон	1
7	«Залуухан хуһан» А.Жамбалон	1
8	«Булаг». Б-Б.Намсарайн	1
9	«Нютагаймнай сэсэгүүд». Ц-Д.Будаев	1
10	«Шубуухай» . Б.Жанчипов, Ш-Х.Базарсадаева	1
11	«Хэн һайм, хэн мууб» Д. Жалсараев	1
12	«Мартамхай Мархай». А. Мангатханов	1
13	«Аягүй ушар» Б.Санжин	1
14	«Дохолон хүн» Д.Ошоров	1
15	«Будамшуу»	1
16	«Үгытэй үншэн басаган»	1
17	Шалагалтын уншалга	1
18	«Һарада гараһан һайхан басаган»	1
19	«Хитаахан хүүбүүн»	1
20	«Гурбан таабари»	1
21	«Аргатай түлэшэн»	1

22	Таабаринууд	1
23	Онъһон үгэнүүд.	1
24	Жороо үгэнүүд.	1
25	«Үбэл». Б-Ж.Гармажапов	1
23	«Саһан» Ц.Б.Бадмаев.	1
24- 26	«Далитай Үхибүүд» Ч.Р.Намжилов «Түрүүшын саһан». Ц-Д.Дондогой «Һонирхолтой асуудал». Г. Бадмаева	1
27	«Үбэлэй ааша». К.Ушинский	1
28	«Боосоогоо алдапан Булад» Д.Ошоров	1
29	«Ёлкын дэргэдэ». Ш.Нимбуев	1
30	«Ёлкын дуун» Б.Бальжинимаев	1
31	«Үбгэн буурал үбэлнай».	1
32	Шалагалтын уншалга	1
33	Б.Д.Абидуев Муура багша.	1
34	Цырен-Базар Бадмаевич Бадмаев Үбэл ерэбэ.	1
35	Цырен-Дулма Доковна Додокова Саһан хүгжэм.	1
36	Гунга Гомбоевич Чимитов Сухалтай үбэл.	1
37	Эрдэни Чимитович Дугаров Минии гүлгэн.	1
38	Сагаан һараар... М. Чойбонов	1
39	Сагаалган тухай.	1
40	Сагаалганай һайндэрөөр! А. Доноев	1
41	Сагаалган. Ц.Цырендоржиев	1
42	Арбан хоёр жэл. Г. Дашабылов	1
43	Сагаалганай бэлэг. Г. Бадмаева	1

44	Табан хушуу мал. Г.Чимитов	1
45	Гэнтын ушарал. М.Осодоев	1
46	Табан нүхэд. Г.Чимитов	1
47	Бүхэ барилдаан тухай. Ц. Номтоев	1
48	Һур харбаан. Ц. Номтоев	1
49	Мори урилдаан тухай. Ц. Номтоев	1
50	Шагай наадан. Л.Линховоин	1
51	Шатар (буряад онтохон).	1
52	Шалагалтын уншалга	1
53	Хабар ерэбэ. Ц.Цыдыпова	1
54	Шүлэгүүд.	1
55	Бэлэг. Г.Бадмаева	1
56	Ц-Д.Дондогой «Эжымни гамтайхан»	1
57	Шубуудай бусалгын болзор. Ц.Цыдыпова	1
58	Ю.Гагарин – түрүүшын космонавт. Д.Ошоров	1
59	Аша хүбүүн. М.Осодоев	1
60	Гал могой жэл. Ц-Ж.Жимбиев	1
61	Батын үбгэн баабай. Ц.Номтоев	1
62	Ц.Номтоев «Хушоо»	1
63	Асуудал ба даабаринууд.	1
64	Тэхэ бабанын түүхэ. Б.Абидуев	1
65	Уран дархан. Ф. Цыренжапов	1
66 -67	Буряад орон тухай шүлэгүүд.	2
68	Шалгалтын хүдэлмэри.	1

Һурагшадай хэр зэргэ уншадаг болоһые ажаглалга дээрэнээ сэгнэхэ ёһотой. Текст дээрэ хүдэлхэ шадабари хараадаа абан, класс бүридэ программын эрилтын үндэһөөр табигдаһан хэмжээ баримталан, һурагшадай уншалгын дүршэл сэгнэхэ.

«5» сэгнэлтэ хэрбээ:

а) 1-хи классай һурагшын үгэнүүдые бүхэлээр (3-4 үетэй үгэнүүдые – үенүүдээр), һэлгэн, хазагайруулангүй, үзэг гээнгүйгөөр, удаан аялгануудые зүбөөр хэрэглэн уншахадань;

б) 2 – 4-хи классуудта удхын сохилто баримталан, сэгнэлтын тэмдэг зүбөөр илган уншахадань; уншаһан текстын гол удха зүбөөр ойлгоод, хэлэжэ, хөөрөжэ шадаа хаань;

в) 3 – 4-хи классуудай һурагшадта уншаһан текст хубинуудта хубаажэ шадаа хаань;

г) шүлэг сээжээр хэлэхэдээ, үгэнүүдээ зүбөөр, нэгэшье торонгүй, уран гоёор уншаһан байхадань табиха.

«4» сэгнэлтэ хэрбээ һурагшын:

а) уншахадаа, үгэнүүдтэ 2-3 алдуу гаргаа хаань, сэгнэлтын тэмдэгтэй хойно (точка, запятой, асууһан ба шангадхаһан) зогсолто хээгүй хаань;

б) сээжээр уншахадаа, үгэнүүдтэ 2-3 алдуу гаргаа хаань гү, али сэглэлтын тэмдэг хоолойгоороо илгаагүй хаань; уншаһан текстынгээ удха зүбөөр ойлгобошье, тэрэнээ тодо бэшээр найруулан хөөрөө хаань;

в) уншаһанаа хөөрөжэ үгэхэдөө, зарим нэгэ ушарта торолсожо, багшын туһаламжаар заһажэ хэлэһэн байхадань табиха.

«3» сэгнэлтэ хэрбээ һурагшын:

а) уншахадаа, үгэ хазагайруулжа гү, али үгэ ба үенүүдые һэргүүлжэ, орхижо, 4-5 алдуу гаргаа хаань, эли тодоор уншаагүй хаань;

б) уншаһан текстынгээ гол удха багшын тухаламжаар хэлэжэ шадаа хаань;

в) сээжээр уншахадаа, текст гүйсэд мэдэхэгүй, сэглэлтын тэмдэгүүдтэ зогсолто хээгүй хаань;

г) хэлэлгэ соогоо алдуу гаргахдаа (үгэ буруу хэрэглэхэ, мэдүүлэл дутуу, үсөөн үгэтэй г.м.), уншаһан текстынгээ удаа дара алдаашье хаа, найруулан хэдэжэ шададаг байхадань табиха.

«2» сэгнэлтэ хэрбээ һурагшын:

а) үгэ бүхэниие таһалдангяар, сэглэлтын тэмдэгтэ зогсолто хэнгүй уншахада, 6-һаа үлүү алдуу гаргахадань;

б) сээжээр уншаха тектынгээ ехэнхи хубиие мэдэхэгүйдэ, абяан ба үзэгүүдые хазагайруулжа, 6-һаа үлүү алдуу гаргахадань;

в) уншаһан тектынгээ гол удха найруулан хэлэжэ шадааггүй хаань;

г) текстын удхын удаа дараа найруулан хэлэжэ шададаггүй, хэлэлгэдээ олон алдуу гаргадаг байхадань табиха.

Багшада хэрэглэгдэхэ литература:

1. Буряад хэлэн, уншалга, хэлэлгэ хүгжөөлгэ. Буряад хургуулиин программанууд, 1 – 4 классуд. / Зохёогшо Д.Д.Ошоров. – 2-долхи хэблэл. – Улаан-Үдэ, «Бэлиг», 2004 – 44 х.
2. Буряад хэлээр, уншалгаар, буряад литератураар хурагшадай мэдэсэ, шадабари, дадал сэгнэхэ эрилтэ / Харюусалгата редакторнууд Ц.Б.Цыренова, Б.Б.Жалсанов. – Улаан-Үдэ: «Бэлиг» хэблэл, 2007. – 36 х.
3. Класчаа гадуур уншаха ном: Үндэһэн буряад хургуулиин 4-хи классай «Түрэлхи хэлэн» гэхэн хуралсалай номдо хрестоматии. /Ц.Б. Цыренова. С.Д. Будаев, Ж.Ц. Эрдынеева. – Улаан-Үдэ: «Бэлиг» хэблэл, 2008. – 160 х., зураг.
4. Түрэлхи хэлэн: Үндэһэн буряад хургуулиин 2-дохи класста уншаха ном: 2 хубитай. – Улаан-Үдэ: «Бэлиг» хэблэл, СПб.: «Просвещени» хэблэлэй филиал, 2006. – 2 х., зураг.
5. Түрэлхи хэлэн: Үндэһэн буряад хургуулиин 3-дахи классай хуралсалай ном: 2 хубитай. – Улаан-Үдэ: «Бэлиг» хэблэл, 2007. – 128 х., зураг.

Хурагшада хэрэглэгдэхэ литература:

1. Класчаа гадуур уншаха ном: Үндэһэн буряад хургуулиин 4-хи классай «Түрэлхи хэлэн» гэхэн хуралсалай номдо хрестоматии. /Ц.Б. Цыренова. С.Д. Будаев, Ж.Ц. Эрдынеева. – Улаан-Үдэ: «Бэлиг» хэблэл, 2008. – 160 х., зураг.
2. Түрэлхи хэлэн: Үндэһэн буряад хургуулиин 2-дохи класста уншаха ном: 2 хубитай. – Улаан-Үдэ: «Бэлиг» хэблэл, СПб.: «Просвещени» хэблэлэй филиал, 2006. – 2 х., зураг.
3. Түрэлхи хэлэн: Үндэһэн буряад хургуулиин 4-дахи классай хуралсалай ном: 2 хубитай. – Улаан-Үдэ: «Бэлиг» хэблэл, 2007. – 128 х., зураг.
4. Ажалай дэбтэр. 2-дохи класс. – Улаан-Үдэ: «Бэлиг», 2009.
5. Ажалай дэбтэр. 4-дэхи класс. – Улаан-Үдэ: «Бэлиг», 2009

